

Botos Katalin:

Katonabánat. Gondolatok a háborúról

„Hol a nagyobb rész boldogsága?- Ment-e
A könyvek által a világ elébb?
Ment, hogy minél dicsőbbek népei,
Salakjok annál borzasztóbb legyen”....
(Vörösmarty: *Gondolatok a könyvtárban*)

És ez a salak mindvégig itt van velünk. A hatalom örültjei, akik emberfejekkel labdáznak az égre – hogy ismét Vörösmartytól kölcsönözzem a szót. Igen: a költők már mindent megírtak, ami az embernek eszébe jut, életről, halálról, jóról, rosszról. A nép is, a maga költészetében, csodálatos tisztasággal fejezi ki az érzéseket: örömet, bánatot. De főleg az utóbbit.

Mert „annyi bánat a szívemen, hétrét hajlott a hegyeken...” Nekem is, ha gondolkodni kezdek az emberi sorsokon. Hallgatom a reggeli híreket. Brüsszelben, Magyarország konstruktív tartózkodása mellett, elfogadták az Ukrajnának szánt segélycsomagot. *Sodródunk a világméretű fegyveres konfliktusok felé*. Pontosabban fogalmazva: sodornak bennünket efelé. És tehetetlenek vagyunk. Csak a szó az eszközünk. De hát „néma gyermek minden kismagyar, a nagyvilág nem érti a szavát” (Kosztolányi). Még a magyar sem a magyart.... A közember a költőinket. Ahogy Babits tiltakozott az értelmetlen öldöklés ellen. Ahogy Ady könyörgött a győzőknek. Ahogy Gyóni Géza írt az üzérkedőkről. Ahogy a kabaré-szöveg írt a csatába menő Árva Pálról, aki elment a csatába, anélkül, hogy a szerelmet megízlelte volna. Vagy, ahogy a népdal szól a katonasorsról:

„Bajtárs, hogyha látsz elesni engemet,
szállj le lovadról, lőjj agyon engemet.
Vagy szuronyodat szegezd a mejjemnek,
ne hagyj sokáig szenvedni engemet.”

Vagy:

„Édesanyám, hol fogok én meghalni
Hol fog az én piros vérem elfolyni
Olaszország közepébe lesz a sírom
Édesanyám, arra kérem, ne sírjon.....”

Eszembe jut a Katonadalok c. publikációm, amelyben bemutattam többek között az első világháború végéről egy német katonadalt: „*Wir sind verloren*”... Elvesztünk. A semmibe visz az utunk... Vagy a japán Yuki no Singun-t, amit a II. világháború alatt betiltottak, elkeseredett, pesszimista szövege miatt. „*Nem azért küldtek ide, hogy visszatérjünk...*” Még az érzelgős II. világháborús nóták is felötlenek. Karády Katalin búgó hangja. Amelyeket ezer meg ezer asszony fájdalma hitelesített. Anyósomé, aki 20 évig várta vissza az orosz fronton

eltűnt férjét. „*Magyarnak nem való a könny Nagy István úgyis visszajön.*” Dehogy jött vissza, sírját se tudjuk. Holttá nyilvánították.

És most, 2024-ben egyre több felé folyik az értelmetlen ember-áldozatokat követelő gyilkolás. Ukrajna, Izrael. És még mennyi szenvedés, szerte a világban. A huszadik században már szinte semmi értelme nem volt a katonai bátorságnak. A technika fejlettsége mellett eleven célpontokká váltak az emberek. Már a 19 század is arról szólt, hogy a négyszáz ágyúval a harc mezején álló ellenséggel szemben, ugyan mi esélye lehetett egy gyalogos bakának?

(A *Királylány a feleségem* című filmben Gerard Philipe az őrmesterrel kettesben, elfoglal egy várat. Így a francia király egy embert se veszít, s övé a győzelem... Szinte méltatlankodva mondja a fővezérének: „És hol a 10 000 halott, akit maga megígért nekem?” „Majd legközelebb, felség”... Ugye milyen morbid részlet a mesében?)

Nos, már a napóleoni orosz hadjárat is sok százezernyi, fél milliónyi ember életébe került... A *Háború és béke* orosz filmfeldolgozásában alig nézhetőek számomra a csatajelenetek. A krimi háborúról szóló *Könnyűlovasság* című filmben is... H még az első és második világháború csatáinak történelméről szóló írások, filmáték!! A somme-i csata, a verdun-i csata! Gallipoli... A Somme-i csatában másfél millió halott és sebesült volt! Az akkori Anglia egyetemistáit szinte lekaszálta a halál... Tolkienről írott tanulmányomban idézem, hogy az Inklings-ek közül (a híres irodalmi kör a 20 század elején Angliában) Tolkien csak a lövészárokból szerzett fertőzése miatti kórház mentette meg a haláltól. S ahonnan C.S. Lewis súlyos sebeket szenvedve, nagy szerencséjével került haza... de mindketten kétségbeesve emlékeztek bajtársaik pusztulására. Békássy Ferenc, abban a korban az Angliában élő, mindkét nyelven verselő ígéretes tehetséges magyar fiatal költő is e háborúban, a galíciai fronton halt meg. (Sírjával a Zsenyei Kastélyban találkoztam... Kádár Eszter írt róla szép tanulmányt.) De sorolhatnám a második nagy háború szörnyűnél szörnyűbb csatáit, a moszkvai, a kurszki, a sztálingrádi, a Monte Cassino-i, a berlini csatát; a normandiai ütközetet... Drezda bombázását és Hirosimát... Amelyekben végső soron milliós számra veszttek oda az emberek. Nekünk elég a Don kanyarra emlékeznünk.

És mindez – felejtődik. A politikai színtereken újra folytatódnak az előkészületek. A TV, internet szinte közömbössé teszi az embereket a rájuk zúduló információ tömeggel szemben. Valahogy úgy érzem, olyanok vagyunk, mint egykor, a hatvanas években, idős banki kollégám, aki mesélte, hogy a háborúban hogyan falatoztak sírok ásásakor – fagyott hullákon ülve.

Nem is lehet *nem-éressé* válni a borzalmakkal szemben. Mert nem lehetne kibírni. De így meg embervoltunk vész el. Sci-fi emberekké válunk. Mintha minden mese lenne. Nyuszikán átmegy az úthenger, de utána felpattan. A tankok által összetört csontok azonban nem forrnak össze. A megholt nem kel életre e földi világban... Napjainkban a tényleges harcokról szóló tudósítások is mintha egy film részét képeznék. S közben bunkerban, romok közt valódi hús-vér lények szenvednek. *Éressé válva*, kicsit sajnálkozunk; és annyi.

Úgy tűnt a második világháború után, hogy a hagyományos hadviselésnek vége. Hiszen annyira értelmetlen emberáldozat csupán. Miért, ki nyer? Akinek több feláldozható embere

van??? Világos, hogy érdemi győzelmet csak a fejlett technikai eszközök fölényével lehet aratni. Közben azért vannak hagyományos szenvedések. Rossz emlék a boszniai háború is...

Csongrádi uszodámmal szemben van egy Fegyvergyártási Középiskola. Nemrég indult. Fiatal fiúk, a hallgatói, terepszínű ruhában állnak sort a II. világháborús emlékműnél, a Don-kanyari megemlékezés napján. Civil ember csak 2-3. Férjem, akinek az apja odaveszett...

Felejtünk. Politikus ifjúságunk elvetette a kötelező katonai szolgálatot. Aztán, 30 év múlva próbálnak valamit visszaépíteni. „Mert nem véd meg az, mit te meg nem tudsz védeni” –írta Babits. Hát, ha megvédeni hazát nem is elég egy maroknyi férfi: de annyi haszna lehet, hogy erősíti a bajtársi közösség érzését, jó esetben. Én korombeli férfiaktól nem kevés pozitív élményt is hallottam katonakorukból. *Katonadalok* tanulmányomban sok olyan éneket mutattam be, amely ezt tükrözte. Egy másik cikkemben, „*A hegyre épített város*” címűben ismertettem Viktor Krulak életét, aki az 1775-ben alapított tengerészgyalogság katonáit igen kemény próbákkal képezte ki. A kiképzés utáni kinevezésüket az Ywo Jima - emlékműnél adták át a katonáknak. Az emlékmű a II világháború nagy csatájának tiszteleg, ahol egy 1945-ben elfoglalt japán szigeten, amely kulcsfontosságú volt a Japán elleni harcban, a tengerészgyalogosok tüzték ki a zászlót. Az Arlingtoni temetőben áll ennek emlékszóbra, körülötte tulipános virágágyással, amelyet a hollandok biztosítanak máig, az emlékhely számára, az amerikai katonák hősiességéért az európai harcokban. Az emlékhely érdekessége, hogy Lee tábornok családjáé volt a terület. Itt hantolták el a polgárháborúban elesetteket, és emellett számos történelmi személyt, Kennedy elnököt például, s a szerencsétlenül járt ürrepülők pilótáit is. .. Napjainkra a történelmi megbékélés jegyében a konföderációs katonák is kaptak itt külön nyugvóhelyet.

A tengerészgyalogos himnusz szerint a mennyországban is a tengerészgyalogosok vigyázzák az utakat... Igaz, mára már megcsappant e hadtest népszerűsége. Napjainkra Amerika határain kívül vívott háborúiban messze nem volt dicsőséges a szerepük. Megváltozott a légkör is az USA-ban. A személyes bátorság helyett a technikai felkészültségben bíznak. Erre megy a honvédelminek nevezett kiadások döntő része. Mi, akik a pénzügyi rendszerrel foglalkozunk, tudjuk, hogy a világban a háborút valóban a pénzügyi rendszeren keresztül vívják meg...

Mindezek ellenére, nem tudok napirendre térni a napjainkban is tapasztalható katonai – és persze civil – brutalitások fölött. Hiszen az élet e nélkül is annyi próbát ad az embereknek, annyi betegség, szenvedés küzdelmét kell megvívniuk. Indulat van bennem azok ellen, akik a hadiiparból busás profitra szert téve, továbbra sem akarnak lemondani az erőszakról. Nem úgy vagyok pacifista, hogy minden harcot értelmetlennek tartanék. **Babits** írta – gyönyörűen:

NE ILY HALÁLT, NE ILY HARCOT!

Nem kell nékem örök béke
(meglesz majd a temetőbe').
Örök harc a kívánságom,
de nem ahogy tegnap láttam
hivatalos-kényszeredve,

kinek nincs is semmi kedve,
gyávaságból s alázattal
elmenni egy szolga-haddal;
ölni ismeretlen testvért,
aki bennünket nem is sért,
mert - bár közös minden eszménk -
ellenségnek kinevezték;
parancsszóra halni végül
cél nélkül és haszon nélkül
kutyamód és árokmélyen -
még a kutyát jobbnak vélem,
mert ki tudná ránevelni
ártatlan ebtársát ölni?

Ne ily halált, ne ily harcot
adjon Isten a magyarnak!
Elég soká volt élete
játék mások kezeibe':
ne legyen már többet játék!
Legyen eztán a magáé!
Harcolja meg, ha van harca,
igazságát föl ne adja,
mert a földadott igazság
a világ testén sebet vág.
De senki se szálljon hadba,
ha egy angyal nem ragadja
saját hittel, saját célért,
s csak ha önkényt adja vérét
és nem gyávaságból bátor,
hanem angyala szavától.
Nem kívánok örök békét,
csak a gyáva harcok végét.
Szent áldozat ez az élet,
ha igaz szívvel fecsérled,
de amelyért kényszer-vér folyt,
a zászlón szenny lesz a vérfolt.
Ne szűnjenek hát a harcok:
magam is zászlókat tartok.
Hogy lehetne béke boldog
míg a tiprott jog sikoltoz?
Hisz a sikoltás a csendben
hangzanék még rémesebben.
De csak az álljon ki sorba,
kit angyala küld a harcba,
s ha kincsét oltárra hozza,
ne a más vérét áldozza!
Tisztelje a más békéjét,
ki halni kész az övéért:
akkor csupa hős ví harcot,

angyalok tartják a pajzsot
és az Isten újra ránk néz
felhőkből mint generális
és így szól a szívek nyelvén:
"Béke és harc mind az enyém!
Jó katonám, hű zsellérem,
fegyveretek elcserélem.
Béke lesz az igaz harcból:
de a béke tovább harcol.
Új csata, más kard, új tábor,
új csillagban győztes sátor!
Nem kell nékem örök béke,
csak méltóbb had szövetsége."

Csongrád, 2024 március 23.